

A GÖRÖG VALLÁS ÉS MITOLÓGIA

Az ókori görögök isteneiket a saját képükre, önmagukhoz hasonlóknak alkották meg, képzelték el. Isteneik uralkodóikra hasonlítottak: hadakoztak, finom ételekkel és italokkal megrakott asztaloknál lakmároztak, szerettek és gyűöltek, beavatkoztak a halandók viszályaiba, de emberi hibákat is követtek el. A világ keletkezéséről, az istenek és emberek megjelenéséről szóló görög mondákat mítoszoknak nevezik.

A mítosz görög eredetű szó, regét, mondát jelent. A mítoszok a Földre szállt istenekről, a félistenek emberfeletti, csodálatos tetteiről és a túlvilági életről szóltak. Mindezeket a mondákat együttesen nevezték mitológiának, ami magyarul mondavilágot jelent.

A görög mondák szerint kezdetben nem létezett sem világ, sem isten, sem ember. Kezdetben volt a Kháosz, azaz a teljes zűrzavar. A Kháoszból keletkezett a Gaia (a Föld), az élet ősanija a Földön. Gaia önmagából hozta létre Uránoszt (az ég megtestesítőjét). E két istenüket a görögök emberformájúnak képzelték el.

A görögök mindazt, amit nem tudtak megmagyarázni a természetben és az emberek között, az istenek művének tulajdonították. A görögöknek családi és állami isteneik is voltak. Családi isteneknek az ősök lelkét tekintették, akiknek az utódok kötelesek voltak áldozatot bemutatni. A családfő volt a család papja, a házi tűzhely pedig a családi szentély.

Az állami istenek az olümposzi istenek voltak. Ezek halhatatlanok és örökifjúak voltak, akiket emberfeletti lényekként mutattak be. Zeusz, a főisten fennhatósága alatt fényűző palotákban élt az összes többi isten a felhőkbe burkolt Olümposz hegység legmagasabb csúcsain. Az isteneknek készült ételekből és italokból lakomáztak. Az istenek tehát úgy éltek, mint az emberek.

Az eposzokban (a valósághoz a mítoszoknál közelebb álló elbeszélések) az istenek feje Zeusz, a mennydörgés és villámlás istene. Testvérei közül Poseidón, a tengerek ura, Hádes pedig az alvilág istene. A régi görögök úgy képzelték, hogy Zeusz feleségével, Hérával és gyermekeivel, Apollónnal a nap és a zene istenével, Athénével, a bölcsesség és a kézművesség istennőjével, Aphroditével, a szerelem istennőjével, Hephaistossal, a tűz istenével és Hermésszel, a kereskedelem istenével együtt az Olümposz hegyén lakott. Az ógörögök képzelete sok istennel népesítette be a világot.

Egyik istenük Hermész volt, a legtalálékonyabb, a legügyesebb és a legfurfangosabb valamennyi isten közül. Őt tekintették istenüknek a kereskedők, a feltalálók, a pásztorok, sőt még a tolvajok is. Szobra a keresztutaknál állt. Jelvénye a hírnöki pálca és az úti kalap. Rendszerint szárnyakkal ábrázolták.

A monda szerint Hermész Árkádia egyik árnyékos barlangjában született. Alighogy meglátta a napvilágot, kimászott bölcsőjéből, és elhagyta a barlangot. Az első, amit megpillantott, egy teknősbéka volt. Tüstént bevitte a barlangba, puha testét kiemelte, a teknőből lantot készített magának, majd a húrokat vidáman pengetve énekelni kezdett.

Csakhamar megéhezett és húsrá vágyott. Bölcsőjébe dugta a lantot és az éj leple alatt elindult Pieriába, hogy éhségét csillapítsa. Itt legelészett Apollon isten gulyája. Hermész kiválasztotta az isten ötven legszebb tehénét. Saját talpára lombos faágat kötött, a teheneket pedig háttal fordítva hajtotta, hoga a lábnyomok visszafelé vezessenek.

A teheneket barlangjába terelte, kettőt levágott közülük, megsütötte őket, majd belakmározott a húsból. Ezután bölcsőjébe lopózott, és bebújt a pólyába. Apollon észrevette, hogy ötven szép tehene eltűnt a legelőről. Azonnal kutatni kezdett, de a nyomokon nem tudott eligazodni. Ekkor egy jósmadár elárulta neki, hogy Hermész volt a tettes.

Amikor Apollon felelősségre vonta Hermészt, az így felelt:

„Miféle teheneket követelsz rajtam, hiszen csak tegnap születtem? Gyenge még a lábam ahhoz, hogy bölcsőmet elhagyjam. Az istenek mind ki fognak nevetni téged, ha megtudják, hogy rajtam keresed a teheneidet”. De Apollon nem hagyta magát félrevezetni.

„Ne tettesd magad! Csak ki a bölcsőből! Úgy is tudom, ki vagy, a tolvajok istene, míg a világ világ, ez lesz a te címed az istenek között.”

Később Zeusz főisten igazságot tett köztük. Parancsára Hermész visszaadta Apollon marháit, és neki ajándékozta találmányát, a teknősbékából készült lantot.

A leláncolt Prométheusz mondája arról szól, hogy Prométheusz, az istenek rokona, miként lopta el az égből a tüzet, és ajándékozta az embereknek. Őt tartották az emberek legnagyobb jótevőjének. Ennek történetét a róla szóló mítosz beszéli el:

Prométheusz megsajnálta az embereket. Látta, hogy az állatoknak sűrű szőrzetük és vastag bőrük van, ami megvédi őket a tél hidegével szemben. Az ember viszont tetőtől talpig meztelen, nincs ami a testét és a lábát védje, sem eszközei, sem fegyvere. Ezért ellopta a tüzet az istenektől, és az embereknek adta. S a tűz egy csapásra megváltoztatta az emberek életét. Akik eddig az állatokhoz hasonló életet éltek, a tűz birtokában egyszerre az állatok fölé emelkedtek. Ha fáztak, tüzet rakhattak. Ha éhesek voltak, ételeket készíthettek. A tűzzel megoldvasztották az érceket, fegyvereket, szerszámokat kovácsoltak, cserépedényeket készítettek és égettek.

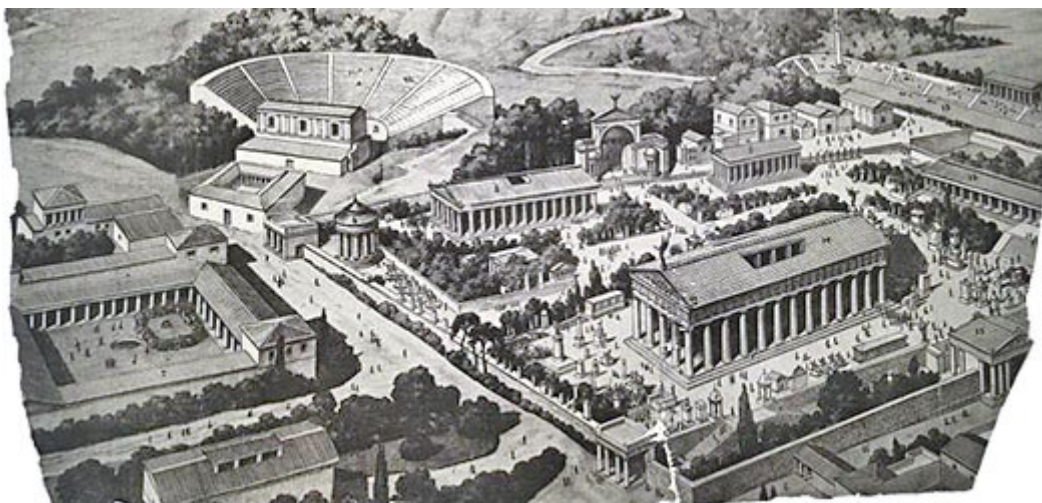
Zeusz, a legfőbb isten, nagy haragra gerjedt, ezért Prométheuszt, amiért ellopta a tüzet az égből, a világ szélén az istenek kovácsával egy kősziklához láncoltatta. A leláncolt Prométheuszt nyáron az izzó nap heve, télen a dermesztő hideg és a szél kínozza, és kegyetlen büntetésként egy saskeselyű minden nap tépte a máját, s az iszonyú seb éjszaka mindig begyógyult.

Így szenvedett Prométheusz hosszú időn keresztül, míg végül, egy hős, aki rendkívüli erővel rendelkezett, meg nem szabadította. A hős, akinek Héraklész volt a neve, széttépte a láncokat, és nyílával leterítette a keselyűt.

AZ OLIMPIAI JÁTÉKOK AZ ÓKORI GÖRÖGORSZÁGBAN

Az olimpiai játékok az ókori Görögországban az egészség és a testedzés kultúráján és dicsőítésén alapultak. Eredetüket homály fedi, hiszen az ókori történelem mélyén rejlő valóságot mondák helyettesítik. Az egyik szerint maga a bikaerejű Héraklész rendezte Olümpiában az első versenyt, amikor az Alpheiosz-folyó eltérítésével kitakarította augiász éliászi király istállóit. Egy másik történet Héraklész nagyapját, Pelopszot nevezi meg alapítóként, aki lovasversenyen nyerte el a piszai Oinomáosz király lányának a kezét, s győzelme emlékére rendezett sportjátékokat. A történetírás az első ókori olimpiai versengést az időszámításunk előtti 776. esztendőre teszi. Egy biztosnak látszik: az olimpiai játékokat Zeusz főisten tiszteletére tartották.

Az első olimpiai játékokról egyetlen bajnok neve maradt fenn: az eliszi Koroiboszé, aki stadionfutásban győzedelmeskedett (az egy stadionnyi, azaz 192 méteres, táv lefutása volt az ókori olimpiák klasszikus 'sprinterszáma'). A játékok népszerűsége az időszámításunk előtti VI. században nőtt nagyra. Ekkor alakultak ki a rendezési szabályok: a versengést négyévente tartották meg, a nyári napforduló idején, és az esemény havában az éppen háborút vívó városállamok pedig tűzszünetet hirdettek. A városállamok a hazai selejtezők után küldték el Olümpiába legkiválóbb versenyzőiket, hogy az öt napig tartó játékokon elsősorban futásban, ugrásban, diszkoszvetésben, gerelyhajításban, kocsihajtásban és birkózásban mérjék össze erejüket.

A legkeményebb feladatnak az ókori öttusa, a pentatlon számított: az első szám a távolugrás volt, a második a diszkoszvetés, a harmadik a gerelyhajítás, a negyedik az egy stadionnyi futás. A négy szám alapján az első két helyen végzett versenyző vívta meg az ötödik, döntőnek minősülő tusát, ami a birkozás volt. Az ökölvívást csak időszámításunk előtt 688-ban vették fel a játékok műsorába, negyven évvel később pedig megjelent a sok kortárs által is brutálisnak minősített pankráció, amelynek keretében valóságos élethalálharc folyt, ahol minden eszköz megengedett volt a harapást és a szemkitolást kivéve.

A versenyszámok győztesei jutalmul olajágból font koszorút kaptak. A második helyezetteket már nem tartották számon. A bajnokokat saját hazájukban valóságos hősként ünnepelték, nemegyszer szobrot is állítottak nekik. Az ókori olimpiai játékok egyik legnagyobb egyéniségének a krotóni Milont tartják, aki időszámításunk előtt 540 és 516 között aratta győzelmeit a legnépszerűbb sportágnak számító birkózásban. A sportolók általában meztelenül versenyeztek. A nők számára, szintén négyévenként, a férfiak versenye előtt vagy után külön küzdelmeket tartottak, amelyeket a 'tehénzemű' Héra anyaistennőnek szenteltek.

A férfiküzdelmek színhelyéül szolgáló stadionba nők nem léphettek be, legfeljebb a hippodromban tartott lovasversenyekre tehették be a lábukat. A tilalom megszegéséért halálbüntetést helyeztek kilátásba, de a feljegyzések nem szólnak arról, hogy ennek végrehajtására akár egyszer is sor került volna. Arról viszont megemlékeznek, hogy az időszámításunk előtti V. évszázad neves bokszbajnokának, Diagorásznak az anyja, Kallipatéria, álruhában bement saját fiának versenyére, akinek egyben ökölvívóedzője is volt, amikor a fiú győzött, ujjongani kezdett, ruhája alól föltárultak női mivoltának jelei, ám a bírák, családjának több generáción átívelő sporteredményeire való tekintettel, nem büntették őt meg.

Forrásanyag:

Győri Anna: Régen volt, hogy is volt. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981, 95-102. oldal.

Ivo Makek: Történelem. Tankönyvkiadó Intézet, Újvidék, 1985, 52-59. oldal.

Ritoók Zsigmond: Történelem. Tankönyvkiadó, Budapest, 1991, 65-69. oldal.

-H. G. Wells: A világtörténelem alapvonalai. Geniusz, Budapest, 1925, 155-158. oldal.